

**Теоретико-прикладні засади
негласних слідчих
(розшукових) дій: генеза та
перспективи розвитку**

У виданні досліджено теоретико-прикладні основи проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, на підставі якого запропоновано авторські рекомендації, спрямовані на вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства України у сфері організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою як підвищення їх ефективності, так і належного забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина під час їх проведення.

При написанні монографії використано матеріали кримінальних проваджень, адвокатських дос'є, судових справ, аналітичні та дослідні матеріали правоохоронних органів, судову практику тощо.

Монографія призначена для здобувачів вищої освіти, працівників правоохоронних органів, адвокатів, науковців та широкого кола осіб.

Науково-дослідний інститут публічного права

Бабіков Олександр Петрович

**ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ
ЗАСАДИ
НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ
(РОЗШУКОВИХ) ДІЙ:
гене́за та перспективи
розвитку**

Монографія

 **НОРМА
ПРАВА**

Київ – 2024

УДК 343.102.06(477)(07)
Б12

Рекомендовано до друку
вченою радою Науково-дослідного інституту
публічного права 05.08.2024 р. (протокол № 11)

Рецензенти:

Капліна О. В. –

доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки та техніки,
завідувач кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Степанюк Р. Л. –

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
криміналістики та судової експертології факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

Макаров М. А. –

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ України

Бабіков О. П.

Б12 **Теоретико-прикладні засади негласних слідчих (розшукових)
дій: генеза та перспективи розвитку: монографія / О. П. Бабіков ;
Наук.-дослід. ін-т публічного права. Київ : Норма права, 2024. 446 с.**

ISBN 978-617-8306-06-9

У виданні досліджено теоретико-прикладні основи проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, на підставі якого запропоновано авторські рекомендації, спрямовані на вдосконалення положень кримінального процесуального законодавства України у сфері організації та проведення негласних слідчих (розшукових) дій з метою як підвищення їх ефективності, так і належного забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина під час їх проведення.

При написанні монографії використано матеріали кримінальних проваджень, адвокатських досьє, судових справ, аналітичні та дослідні матеріали правоохоронних органів, судову практику тощо.

Монографія призначена для здобувачів вищої освіти, працівників правоохоронних органів, адвокатів, науковців та широкого кола осіб.

УДК 343.102.06(477)(07)

Видавництво «Норма права» прагне сталого майбутнього для нашого бізнесу, наших читачів і нашої планети. У цьому виданні використано папір, сертифікований FSC® та PEFC™

ISBN 978-617-8306-06-9

© Бабіков О. П., 2024

© Норма права, 2024

Присвячується

*моїй коханій дружині Олені,
з вдячністю, що стала моїм натхненням,
провідною зіркою та сумлінням,
а моїм дітям: Катерині, Марії, Василю,
Анастасії, Кириллу, Софії, Ігорю та Олександру,
– з побажанням власних здобутків і перемог.*

Зміст

Перелік умовних позначень	8
ВСТУП.	10
Розділ 1	
Теоретико-методологічні основи дослідження негласних слідчих (розшукових) дій.	13
1.1. Стан дослідження теоретичних і практичних проблем процесуального порядку проведення НС(Р)Д у вітчизняній кримінальній процесуальній науці	15
1.2. Методологічні проблеми дослідження НС(Р)Д	17
1.3. Історико-правові передумови інституалізації НС(Р)Д	25
<i>Висновки до Розділу 1</i>	63
Розділ 2	
Правова природа негласних слідчих (розшукових) дій. ...	69
2.1. Поняття НС(Р)Д, їх система	71
2.2. Мета, завдання та функціональна спрямованість НС(Р)Д. ...	75
2.3. Відмінність НС(Р)Д від інших засобів отримання інформації.	79
2.4. Джерельна основа (Система нормативних актів, що регламентують організацію, проведення та використання результатів НС(Р)Д, їх особливості)	101
2.5. Місце інституту НС(Р)Д в системі інститутів кримінального процесуального права.	109
2.6. Методологічні основи класифікації НС(Р)Д та їх значення. .	111
<i>Висновки до Розділу 2</i>	131
Розділ 3	
Забезпечення допустимості результатів НС(Р)Д як доказів у кримінальному провадженні	137
3.1. Винятковість та інші підстави проведення НС(Р)Д як обов'язкові вимоги гарантій забезпечення права на недоторканість приватного життя особи.	139
3.2. Юридичні та фактичні підстави проведення НС(Р)Д	151
3.3. Судовий контроль як гарантія забезпечення законності НС(Р)Д, прав та законних інтересів особи	

ЗМІСТ

під час їх проведення та використання одержаних результатів	160
3.4. Нагляд прокурора та відомчий контроль за додержанням прав та законних інтересів особи під час проведення НС(Р)Д	168
3.5. Провокація, її ознаки та заходи щодо недопущення підбурювання особи до вчинення злочину під час проведення НС(Р)Д	174
3.6. Проблеми регламентації вимог щодо фіксації НС(Р)Д	189
3.7. Особливості використання результатів НС(Р)Д в іншому кримінальному провадженні	211
3.8. Забезпечення режиму секретності під час організації, проведення, фіксації та використання результатів НС(Р)Д, як засіб забезпечення прав і свобод людини та інтересів держави	218
<i>Висновки до Розділу 3</i>	<i>228</i>
Розділ 4	
Проблеми правового регулювання організації та проведення НС(Р)Д, шляхи його вдосконалення.	
4.1. Проблемні питання регламентації НС(Р)Д у кримінальному процесуальному законодавстві	243
Недосконалість визначення понятійного апарату, системи та класифікації НС(Р)Д, визначення їх процесуальних форм	244
Недоліки диференціації підстав для проведення НС(Р)Д у залежності від тяжкості розслідуваного кримінального правопорушення, без врахування їх особливостей, у тому числі латентності, соціальної значимості.	250
Недоліки запровадженого механізму прийняття рішень про проведення НС(Р)Д, у тому числі, що розмежування поноважень	253
Обмеження щодо можливості проводити НС(Р)Д до постановлення ухвали слідчого судді.	256
Недосконалість та формалізм судового контролю проблеми визначення сфери застосування положень ст. 257 КПК України, відсутність судового контролю <i>ex postfactum</i>	257
Проблемні питання забезпечення розумних строків під час проведення НС(Р)Д	287

ЗМІСТ

Проблеми правової регламентації використання конфіденційного співробітництва.	268
Недосконалість правової регламентації фіксації НС(Р)Д, проблеми фіксації у випадках використання спеціальних технічних засобів та спеціального програмного забезпечення	279
Проблеми у сфері використання електронних (цифрових) документів та доказів, їх оцінки	287
Проблеми під час оцінки доказів, одержаних за результатами проведення НС(Р)Д на предмет їх допустимості, вади таких доказів, через обмеження можливості їх перевірити.	289
Проблеми фіксації та складання протоколу контролю за вчиненням злочину.	299
Проблемні питання використання даних автоматизованих електронних пошукових систем під час розслідування злочинів в контексті балансу інтересів кримінального судочинства та забезпечення гарантій прав і свобод людини;	307
Недоліки громадського контролю за проведенням НС(Р)Д, обмеження можливостей здійснити захист своїх інтересів.	319
4.2. Світовий досвід правового регулювання порядку здійснення «негласних заходів отримання інформації в інтересах кримінального судочинства	320
4.3. Напрямки вдосконалення КПК України щодо нормативного регулювання організації, проведення, використання та знищення результатів НС(Р)Д.	352
<i>Висновок до Розділу 4</i>	355
Висновки	363
Список використаних джерел	379
Додатки	421
Додаток А	
Пропозиції щодо внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України	421
Система НС(Р)Д (пропозиції)	443

Перелік умовних позначення

абз.	–	абзац
БЕБ України	–	Бюро економічної безпеки України
ВАКС	–	Вищий антикорупційний суд
ВП ВС	–	Велика Палата Верховного Суду
ВРП	–	Вища рада правосуддя
ВРУ	–	Верховна Рада України
ВС	–	Верховний Суд
ВСУ	–	Верховний Суд України
ГПК	–	Господарський процесуальний кодекс України
ГПУ	–	Генеральна прокуратура України
ДБР	–	Державне бюро розслідувань
ДСК	–	для службового користування
ЕІС	–	електронна інформаційна система
ЕКМ	–	електронна комунікаційна мережа
ЄДРСР	–	Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄРДР	–	Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЄСПЛ	–	Європейський суд з прав людини
ЗВДТ	–	Звід відомостей, що становлять державну таємницю, затверджений наказом Служби безпеки України від 23.12.2020 за № 383, або від 12.08.2005 за № 440
ЗУ	–	Закон України
Інструкція	–	Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України та ін. від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5
КДКА	–	кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатів
КЗПЛ	–	Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КК	–	Кримінальний кодекс України
КПК	–	Кримінальний процесуальний кодекс України
КРД	–	контррозвідувальна діяльність
МНІ	–	матеріальні носії інформації
НАБУ	–	Національне антикорупційне бюро України

**ПЕРЕЛІК
умовних позначення**

НАЗК	–	Національне агентство з питань запобігання корупції
НС(Р)Д	–	негласні слідчі розшукові дії
ОВ	–	особливої важливості
ОГП	–	Офіс Генерального прокурора
ОДР	–	орган досудового розслідування
ОРД	–	оперативно-розшукова діяльність
ОРЗ	–	оперативно-розшукові заходи
ОРС	–	оперативно-розшукова справа
ОТЗ	–	оперативно-технічні заходи
п.	–	пункт
п.п.	–	підпункт
РД	–	розвідувальна діяльність
СБУ	–	Служба безпеки України
СКП	–	справа контррозвідувального пошуку
СКС	–	Статут кримінального судочинства
С(Р)Д	–	слідча (розшукова) дія
ст.	–	стаття
СТЗ	–	спеціальні технічні засоби
Т	–	таємно
ТТМ	–	транспортна телекомунікаційна мережа
ЦТ	–	цілком таємно
ч.	–	частина

ВСТУП

Ефективна протидія кримінальним правопорушенням у сфері корупції, незаконного обігу заборонених речовин, зброї та боеприпасів, торгівлі людьми, вчиненим членами організованих груп та організацій, без застосування спеціальних негласних методів збирання та фіксації інформації неможлива. Поряд із цим, застосування «особливих методів розслідування» в інтересах кримінального судочинства є не лише складним для застосування, а й пов'язане з суттєвим обмеженням прав і свобод людини і громадянина, втручанням у приватне життя, порушенням недоторканості житла, таємниці листування, телефонних розмов, інших форм спілкування. Деякі з форм НС(Р)Д, такі як контроль за вчиненням злочину та виконання спеціального завдання по викриттю злочинної групи чи організації здійснюються в умовах, що межують з провокацією та підбурюванням до вчинення злочину.

Попри існування суттєвих ризиків під час використання негласних методів одержання інформації, їх ефективність як доказів у кримінальному судочинстві визнана і міжнародними організаціями. Застосуванню «особливих методів розслідування» тяжких та особливо тяжких злочинів надано оцінку в Рекомендації № Rec (2005) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам [1], щодо вжиття законодавчих заходів, спрямованих на «винятковість» їх застосування.

Дослідженням правової природи та практики застосування негласних слідчих (розшукових) дій займалися такі вчені, як: Л.І. Аркуша, М.В. Багрій, В.Д. Берназ, В.І. Василичук, В.І. Галаган, О.І. Галаган, А.П. Глушко, В.Г. Гончаренко, М.Л. Грібов, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, М.М. Єфімов, В.В., Жицький Є.О., Зарубей, В.А. Колесник, М.І. Костін, О.М. Ларін, В.В. Луцик, В.Т. Маляренко, Л.М. Лобойко, Д.Й. Никифорчук, В.Т. Нор, В.Л. Ортинський, М.А. Погорецький, В.Д. Пчолкін, І.В. Рогатюк, А.В. Савченко, М.О. Сергатий, Д.Б. Сергеева, О.В. Сачко, Є.Д. Скулиш, Соколкін В.Л., С.Р. Тагієв, О.С. Тарасенко., В.М. Тертишник, В.Г. Уваров, Л.Д. Удалова, В.,І. Фаринник, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, Ю.М. Черноус, В.Ю. Шепітько, Р.М. Шехавцов, М.Є., Шило О.В., Шумило, О.М. Юрченко, М.О. Яковенко та інші.

Бурхливий розвиток інформаційних та комунікаційних технологій, спеціальних технічних та програмних засобів, їх поширення та доступність, постійна еволюція, цифровізація різноманітних сфер життя вимагають змінити підходи і до розуміння місця та значення НС(Р)Д у системі доказування, запровадити належні та ефективні механізми нагляду та контролю за їх проведенням, забезпеченням прав і свобод людини та громадянина під час їх проведення та використання результатів.

Запровадження різноманітних платформ, що накопичують інформацію про юридичні факти, персональні дані, події, прийняті рішення, різноманітну приватну інформацію, відкриває перед державними органами нечувані раніше можливості по веденню негласного спостереження за людиною, перехоплення інформації, встановлення її зав'язків, маршрутів пересування, розпорядку дня, захоплень, політичних та релігійних поглядів, тощо. Накопичення такої інформації може відбуватися у масових масштабах, що суттєво перевищують і потреби і можливості спеціальних служб в обробці даних.

Це вимагає і іншого підходу до забезпечення прав людини, вироблення чітких та зрозумілих засад та форм контролю за діяльністю органів та службових осіб, уповноважених на проведення НС(Р)Д, збереженням та використанням одержаної в результаті негласних заходів інформації

Об'єктом дослідження виступають кримінальні процесуальні відносини, що виникають під час організації та проведення НС(Р)Д, фіксації та використання їх результатів.

Предметом дослідження є теоретико-прикладні основи проведення НС(Р)Д у кримінальному провадженні.

За основу роботи взяті результати дисертаційного дослідження на тему «Теоретико-прикладні основи проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні».

Висновки монографії ґрунтуються на згаданому дисертаційному дослідженні, вітчизняному та зарубіжному кримінальному процесуальному законодавстві, судовій практиці та можуть використовуватись не лише для удосконалення кримінального процесуального законодавства, теорії кримінального процесуального права, але й положень інших наук, що вивчають проблеми злочинності. Крім того, результати проведеного дослідження можуть бути реалізовані в діяльності правозастосовчих органів і

ВСТУП

суду при прийнятті відповідних рішень і вчиненні уповноваженої діяльності під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальних провадженнях.

Щиру вдячність висловлюю рецензентам монографії – Макарову Марку Анатолійовичу, Капліній Оксані Володимирівні та Степанюку Руслану Леонтійовичу, науковому консультанту – Савченку Андрію Володимировичу й усім своїм колегам, хто надав слушні поради, зауваження та рекомендації щодо підготовки цієї праці.

РОЗДІЛ 1

Теоретико-методологічні основи дослідження негласних слідчих (розшукових) дій

1.1

Стан дослідження теоретичних і практичних проблем процесуального порядку проведення НС(Р)Д у вітчизняній кримінальній процесуальній науці

Дослідження теоретичних і практичних проблем процесуального порядку проведення слідчих дій у вітчизняній кримінальній процесуальній науці завжди було в центрі уваги оскільки саме слідчі дії виступають основним засобом одержання відомостей, що можуть бути використані для доведення вини особи.

НС(Р)Д як різновид слідчих дій, що має визначені кримінальним процесуальним законом особливості, є порівняльно новим інститутом кримінального процесу. Саме новизна інституту НС(Р)Д є однією з причин недостатньої розробленості теорії та практики їх застосування і вказує на необхідність поглибленого дослідження як загальних засад організації, проведення, фіксації та їх використання у кримінальному судочинстві, так і дослідження теоретичних і практичних проблем, пов'язаних з їх проведенням.

Будь-яка слідча дія, гласна або негласна розглядається як специфічна сукупність прийомів, спрямованих на пізнання та фіксацію доказової інформації, з урахуванням процедурних вимог, встановлених процесуальним законодавством. Існує і інше розуміння слідчих дій, під якими розуміють передбачену кримінальним процесуальним законом і забезпечену державним примусом сукупність операцій і прийомів, котрі здійснюються під час розслідування злочинів, для виявлення, фіксації та перевірки фактичних даних, що мають значення доказів у кримінальній справі [2; 3].

Наукову базу дослідження теоретичних і практичних проблем процесуального порядку проведення НС(Р)Д, використання їх результатів у кримінальному провадженні, сформовано за рахунок праць таких вчених як: **Ігнатюка О.В.**, праця, присвячена класифікація негласних слідчих (розшукових) дій як інструментів доказування у кримінальному провадженні; **Письменного Д.П.** щодо особливостей НС(Р)Д; **Сергеевої Б.Д.**, якою досліджувалися питання класифікації НС(Р)Д, регламентації контролю за вчиненням злочину та недолікам його правової регламентації та інші аспекти правової регламентації НС(Р)Д, проб-

1.1. Стан дослідження теоретичних і практичних проблем процесуального порядку проведення НС(Р)Д...

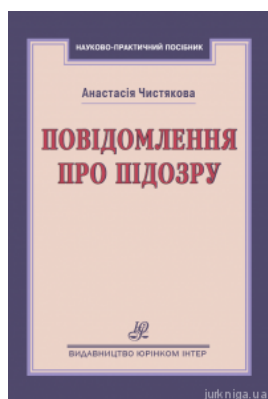
лемні питання, що виникають під час використання їх результатів.

Значний внесок в наукове дослідження проблематики організації та проведення НС(Р)Д зроблено під час проведення *дисертаційних досліджень науковцями*: **Гринь А.А.** (Конституційні гарантії прав людини при здійсненні негласних слідчих дій. Ужгородський національний університет. Спеціальність 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» (081 – Право). Ужгород, 2018. 196 с.); **Ільєва Т.Г.** (Функція судового контролю у кримінальному процесі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2014. 259 с.); **Коваль А.А.** (Теоретико-правові та праксеологічні засади забезпечення прав людини при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій: дис. докт. юрид. наук : 12.00.09. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2020. 455 с.); **Комашко В.В.** (Правові та організаційні основи контролю за вчиненням злочину: дис. канд. юр. наук : 12.00.09 Національний юридичний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2016. 226 с.); **Коровайко О.І.** (Реалізація міжнародних стандартів кримінального судочинства в судовому провадженні України : автореф. дис. докт. юрид. наук : 12.00.09. Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2017. 40 с.); **Кравченко О.Є.** (Прокурорський нагляд за проведенням негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Харківський національний університет внутрішніх справ МВС України, Харків, 2016. 20 с.); **Макаров М.А.** (Судовий контроль у кримінальному процесі: теоретичні та правові основи : дис. докт. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2018. 495 с.); **Остапенко В.В.** (Судові гарантії конституційних прав людини: порівняльно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2018. 226 с.); **Полухович О.І.** (Судовий контроль при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2017. 231 с.); **Сало О.М.** (Реалізація повноважень керівником органу досудового розслідування при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2018. 241 с.); **Сачко О.В.** (Забезпечення верховенства права при застосуванні особливих форм, порядків та режимів кримінального провадження : дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09. Ірпінь, 2019. 488 с.); **Сергєєва Д.Б.**

Книги, які можуть вас зацікавити

Моральна шкода:
критерії і розміри
відшкодування

Повідомлення про
підозру

Без суда и следствия

Римський Статут
Міжнародного
кримінального суду.
Алерта

Римський Статут
Міжнародного
кримінального суду.
Паливода

Без суду і слідства

Перейти до галузі права
Кримінальне право та процес

[Перейти на сайт →](#)